

It giet oan!

It giet oan!

80 Selfies in zwart-wit

Jan Siemonsma

Schrijver: Jan Siemonsma
Foto omslag: Jan Siemonsma
ISBN: 978-94-6342-917-7
© Jan Siemonsma (2016)

Inhoud

9	Elfstedentocht – Slach bij Warns
15	Elfstedentocht – Pierfest in Kimswerd
21	Elfstedentocht – Hynderke in Ferwerd
27	Elfstedentocht – Maitiid in Poppingawier
31	Mijn grote onbekende zus
34	Rondje Naardermeer
37	Hoeksche Waard
41	B-22443
44	Sint-Jansberg
47	Via Romana – Noviomagus
52	Via Romana – Xanten
56	Via Romana – Ceuclum
59	Via Romana – Tacitus
62	Bienvenue en Côte d'Ivoire
65	Alde Feanen
69	Het Paradijs
73	De 'Chancellor' van Makerere
76	Tiengemeten
79	De Sportcommissie – Liudgerconvikt
81	De Sportcommissie – Jaarverslag 1963-'64
83	De Sportcommissie – Notulen OV 1964
84	De Sportcommissie – Jaarverslag 1964-'65
87	Dinkelland
92	Alblasserwaard
95	Kerststal
98	Beestenboel
101	Retourtje Meulunteren
105	Bomenbende
109	Gelderse Poort
114	Kinderbiecht
117	Rijnstrangen

120	Elf kinderen
126	Zesendertig kleinkinderen
131	Schenkenschans
134	Land van Maas en Waal
137	Dolderstraat 72
139	Montferland
142	Ooijpolder
146	Lof der zotheid
148	Bokking, blauwbessen, bullen
151	In memoriam Paul
154	De stuwwal en de Konditorei
158	Rondje Binnenveld
162	Terug naar...
164	Bergherbos noord & oost
168	Bergherbos west & zuid
172	Vogelen
175	Post uit Afrika
177	Loosdrechtse Plassen
181	Flikken Maastricht
186	Karel Heyne
189	Cold Case Valkenburg
193	Hollandse IJssel
196	Surage
198	Millingerwaard
201	Kampereiland
204	Het Hoekje van Holland
207	Ijsseldelta
211	Pot de départ
213	Guilhem d'Orange
216	Vietnam - Aanleiding
218	Vietnam - Eerste & tweede dag
221	Vietnam - Derde dag
224	Vietnam - Vierde dag
228	Vietnam - Vijfde dag
231	Vietnam - Zesde dag

235	Vietnam – Zevende dag
239	Vietnam – Achtste dag
242	Vietnam – Negende dag
246	Vietnam – Tiende dag
249	Vietnam – Elfde dag
252	Vietnam – Twaalfde dag
255	Vietnam – Dertiende dag
258	Vietnam – Veertiende dag
261	Vietnam – Vijftiende dag
265	Vietnam – Zestiende dag
268	Vietnam – Zeventiende dag
272	Vietnam – Achttiende dag
275	Vietnam – Negentiende dag
278	Vietnam – Dag twintig & eenentwintig

Elfstedentocht

Slach bij Warns

Elf steden, honderd dorpen, tig herinneringen. 'It giet oan, it sil heve', de tocht der tochten, maar dan op de fiets. Barre omstandigheden houden de schaatsers maar voor zichzelf, de weersvoorspelling voor de komende vier zomerdagen is subtropisch.

Vanuit parkeerplaats Joure (hier woont veel familie) pik ik op woensdag, 5 augustus 2015 de gemarkeerde fietsroute van ongeveer tweehonderdvijftig kilometer op in Huisterheide bij Hotel De Oorsprong – een logisch begin, nietwaar? Deze voormalige stoeterij werd in 1885 opgericht door twee vooraanstaande families uit de omgeving. In overleg met meneer Broekema, directeur van de Rijkslandbouwschool in Wageningen, werd een fokprogramma opgezet om het Friese Paard voor uitsterven te behoeden – met succes! Hotel De Oorsprong kan wel een (opknap)beurtje gebruiken, maar dan heb je ook wat! Geschikte locatie voor een hengstenbal! Nog maar een paar maanden geleden was dit hotel de uitvalsbasis voor het jaarlijkse uitje van ons mannenclubje studentenbestuur (met echtgenotes): Skûtsjesilen op het Heegermeer.

Altijd als ik door de katholieke enclave Sint Nicolaasga rijd – compleet met Lourdes-grot – gaan mijn gedachten terug naar een voetbalwedstrijd zo'n zestig jaar geleden: een thuiswedstrijd van de A-junioren van WZS (Wit-Zwart-Sneek) om het kampioenschap. Broer Dominicus is linksbuiten, de Coen Moulijn van Sneek. Tegenstander is Renado (Recht naar doel!) uit Sint Nyk. Ik heb nog nooit zo veel gevloek binnen de lijnen gehoord als toen, terwijl die gasten stuk voor stuk een kettinkje met een kruisje om de

nek hadden hangen. Ik denk dat meneer Pastoor van Sint Nyk de bidons gevuld had met wijwater uit de Lourdes-grot.

De brug op kruispunt Spannenburg – over het kanaal tussen de Grote Brekken en de Coevorde – is natuurlijk open. Elf-steden fietsers hebben veel last van open bruggen, schaatsers eerder van dichte bruggen want dan moeten ze nog dieper door de knieën. Zowel fietsers als schaatsers hebben dus baat bij aquaducten. Onzin, natuurlijk! Wat is er nu mooier dan om even op adem te komen bij een open brug waar binnenvaartschip de Liberté op weg is naar Lemmer of misschien wel naar Marseille?

Rechts van de weg ligt mijn favoriete weidevogelgebied. Eens per jaar, in de maand maart, kom ik hier een dag ‘tureluren’. Misschien was dit jaar wel de laatste keer. Nu ik vrijwilliger ben geworden van de Weidevogelgroep Binnenveld West kan ik mijn hobby dichterbij huis beoefenen, in de Gelderse Vallei.

Ik nader Sloten, de kleinste van de elf steden met iets meer dan vijfhonderd inwoners. Het is knap druk in het kleine authentieke stadje. In de verte zie ik de oorzaak: vele grote, bruine zeilen op het Slotermeer. Het is een wedstrijddag van het IFKS (Iepen Fryske Kampioenskippen Skûtsjesilen). Aan de IFKS doen zo'n zestig boten mee in vier klassen. Dit in tegenstelling tot de bekendere SKS (Sintrale Kommisje Skûtsjesilen), waar een veertiental originele skûtsjes aan deelnemen, die een stad of dorp vertegenwoordigen.

Het eerstvolgende dorp is Wijckel. De meeste dorpen hebben een kerk, maar hier is het andersom: de burchtkerk heeft een dorp. Ik heb wel eens vaker de naam van de Friese vestingbouwer Menno van Coehoorn laten vallen, bijvoorbeeld bij het Kroonwerk Grave, en bij Fort Uitermeer aan de Vecht. Laat mijnheer Menno Baron van Coehoorn (1641–1704) nu een praalgraf hebben in de kerk van Wijckel. In dit kleine dorp had hij zijn domicilie, in Slot Meerenstein.

In Balk en omstreken is de discussie over grote AZC's in

kleine dorpen tastbaar door een groot paneel in de weilanden met de tekst: 'AZC oké! 500 en hier?.....Nee!' Ik fiets een eindje langs riviertje De Luts, meestal één van de zwakste schakels in het parcours van de schaatstocht.

Vlakbij Balk, maar niet op mijn route, ligt Oudega. Volgens mij heb ik geen familie in Oudega, maar enkele maanden geleden word ik opgebeld door ene Bob Siemonsma die daar zijn wortels heeft. Via internet heeft hij gezien dat ik een arbeidsverleden in Indonesië heb. Bij het uitzoeken van de spullen van zijn overleden vader vindt hij een foto waar zijn vader opstaat samen met een Indische dame. De foto stamt uit de jaren vlak na de Tweede Wereldoorlog toen zijn vader betrokken was bij de politionele acties in Indië. Ik ben toch niet toevallig in die tijd in Indië geboren, indo, en mogelijk zijn halfbroer? Ik moet Bob helaas mededelen dat dit unieke exemplaar onmogelijk zijn halfbroer kan zijn (ik realiseer me ineens dat het omgekeerde – dat hij een halfbroer van mij is – nog altijd tot de mogelijkheden blijft behoren, maar er is geen enkele aanleiding om dat uit te zoeken).

Ik daal verder af in Gaasterland, het glooiende, beboste deel van Zuidwest Friesland, grenzend aan het IJsselmeer ('gaaster' betekent heuvel in het Fries). Friesland bruist van de activiteiten. Bij Manege Gaasterland in Harich is alles in gereedheid voor de Friese Kampioenschappen Paardensport, die hier de komende dagen worden gehouden.

De fietsroute wijkt hier behoorlijk af van de schaatsroute. We zien elkaar straks pas weer in Stavoren. Via Oudemirdum en het Jolderenbos bereik ik de kustlijn, compleet met een aantal kliffen, of beter: klifjes!

Bij Mirns maak ik een extra ommetje door het Rijsterbos naar Rijs en Bakhuizen. In Rijs staat 'Mooi Gaasterland', nu horeca gelegenheid en beoogd AZC, maar zestig jaar geleden Vakantiekolonie voor Witneusjes uit de Randstad. Ik voelde me dan ook helemaal niet op mijn plaats toen ik daar met broertje Johan een week werd gestald tijdens een korte

vakantie van mijn ouders eind jaren vijftig. Maar zus Vronie was er kinderverzorgster, dus dit was een uitgelezen plek om ons te parkeren. Aan het begin en aan het eind van je verblijf werd je gewogen, en tussentijds werd er op toegezien dat je zoveel mogelijk boterhammen naar binnen stouwde. Van één van de uitjes buiten de kolonie staat me nog een grappige aankondiging bij: 'Rita Reys zingt in Rijs', ik denk een optreden in Hotel Jans of Hotel Gaasterland. De latere 'Europe's First Lady of Jazz' (1924-2013) stond toen al aardig in de schijnwerpers, maar was blijkbaar niet te beroerd om in dit kleine dorp op te treden.

Terug op de IJsselmeerdijk pauzeer ik even in Laaxum, in het piepkleine haventje van het piepkleine vissersdorp. Tussen Laaxum en Skarl ligt de Rode Klif, een belangrijke plek in de Friese vrijheidsstrijd. 'Leaver dea as slaef' is het motto dat niets aan duidelijkheid overlaat. Hier wordt jaarlijks de Slag bij Warns van 1345 herdacht waarbij Graaf Willem IV van Holland verpletterend werd verslagen. Je kunt de slag nog bijwonen: 'Slach bij Warns, 26 septimber, tiid: 13.45 oere'. Wel op tijd zijn, anders mis je de Slag en de Slachting.

Aan de rand van Stavoren staat langs de dijk het Hooglandgemaal, dat – zo nodig met ondersteuning van het beroemde Wouda stoomgemaal in Lemmer – water uit de Friese boezem in het IJsselmeer pompt. Stavoren, met minder dan duizend inwoners, is de oudste stad van Friesland. Eenieder kent de sage van het Vrouwtje van Stavoren. Feit is dat het stadje na 1300 zijn leidende handelspositie verliest door verzanding van de Zuiderzee haven. De zandbank heet het Vrouwenzand. Stavoren is tegenwoordig wel de voornaamste toegangspoort van het IJsselmeer tot de Friese meren.

Ik pik de schaatsroute weer op langs de Dijkvaart naar Molkwerum, een fietspad dat gedeeld wordt met honderden schapen. Ik vind midden op mijn pad een piepklein Fries vlaggetje gestoken in een schapenkeutel. Is dit nu een ultieme

uiting van Fries nationalisme of een schandelijke ontoring van de Friese vlag? Of heeft één van de schapen soms een Fries gebakje weten te verorberen?

Als ik de moeite neem om de dijk te beklimmen bij een vogelkijkhut van Natuurmonumenten, zie ik slechts één vreemde vogel: een solitaire naaktwandelaar.

De derde stad van vandaag, Hindeloopen, is er nóg één met minder dan duizend inwoners. Eigen dialect, uniek schilderwerk met specifieke kleuren en motieven op praktisch alle gebruiksvoorwerpen, fleurige klederdracht, ziedaar de ingrediënten van de 'Hindelooper Kamer'. Voor deze tocht der tochten is natuurlijk ook het Fries Schaatsmuseum van belang (daar hebben ze de thermostaat vast op tien graden onder nul staan), maar daar heb ik nu geen tijd voor. Soldaat van Oranje Peter Tazelaar (1920–1993) wordt in het stadje geëerd met een beeldje. Hij woonde de laatste jaren van zijn leven in Hindeloopen. De oorsprong van de naam Hindeloopen is trouwens onduidelijk, maar versierselen op oude gebouwen tonen stevast één of meerdere hinds in allerlei poses. Had Seth Gaaikema toch gelijk: *"Ik zag een hinde lopen daar bij de rivier, 't scheelde weinig of ik had 'm"*.

Ik ga op weg naar de vierde stad van vandaag, Workum. Bij de Nieuwe Bloksloot wijk ik af van de route voor een tochtje door 'It Heidenskip', het lage gebied tussen Koudum en Workum. De strijd in de negentiende eeuw met zwakke dijken tegen het door storm opgezweept water van de Fluessen, is indringend beschreven door Hylke Speerstra in zijn boek *De Oerpolder*. Ik fiets naar Brandeburen, de aloude dorpskern met het kerkje en het voormalige schoolgebouw, nu dorps huis 'It Swaeigat'. Hier woont een volk van blazers (fanfare) en fierljeppers... en krachtpatsers: in 2007 waren ze Wereldkampioen Touwtrekken.

Rond vijf uur arriveer ik in Workum, stad van speciaal aardewerk en van het Jopie Huisman Museum. Ik heb mijn

'Bêd & Brochje' bij mevrouw Kort in de oude St. Ludgerus-School, Anno 1907. Mijn kamer is 't Leitje; ik had geen zin in het Nonnenhok of de Inktpot.

Op het centrale plein van Workum, met het voormalige stadhuis, de Waag en de Sint-Gertrudiskerk met de losstaande toren, breng ik de zwoele avond door op een terrasje, en werk mijn notities bij. Ik bedenk plots dat ik twee dagen geleden in Woerkum (Woudrichem) was, nu in Workum.

Elfstedentocht

Pierfest in Kimsward

Prima geslapen in de St. Ludgerus-School, in Kamer 't Leitje, met een gekookt eitje bij een prima ontbijtje. In oude schoolbankjes, de inktpot fungeert als eierdop.

Donderdag, 6 augustus 2015, om half negen vertrek ik voor de etappe naar Finkum. Finkum? Nog nooit van gehoord, maar er zit wel een aantrekkelijk B&B, vandaar.

Buiten Workum zit ik meteen langs de Workumer Trekvaart in de richting van Bolsward. Je zult maar het geluk hebben om in de lintdorpen Parrega of Dedgum te wonen, dan ben je verzekerd van het beste uitzicht op de ploeterende schaatsers die er dan bijna de helft op hebben zitten (gerekend vanaf Leeuwarden).

Je zou zadelpijn krijgen van al die zadeldaktorens op de kerkjes in al die kleine dorpen. Knappe jongen die daaraan de naam van het dorp herkent, hoewel veel van de kerkjes Rijksmonument zijn om uiteenlopende redenen. Dedgum heeft wel een zeshoekige punttoren op de kerk, dus die zal van recentere datum zijn. Een zadeldak was een handige, simpele constructie, nog simpeler dan een plat dak, denk ik.

In Tjerkwerd wordt mijn aandacht getrokken door informatieborden bij de St. Petruskerk. Ík trek blijkbaar de aandacht van de koster die verlegen zit om een praatje. De kerk staat bekend als de drukstbezochte kerk uit de omgeving! Op zolder huist namelijk een zeldzame kolonie van ongeveer vijfhonderd Meervleermuizen. Dit is een trekveermuis, die zijn winterverblijf elders heeft, tot in Rusland aan toe. Daar vindt ook de paring plaats, maar de vrouwtjes bevallen in het voorjaar in Tjerkwerd. Mannetjes worden niet toegelaten in de kraamkamer. Die hangen

verveeld in de bomen rond de kerk. In de avondschemering vliegen de dieren uit om te foerageren, veelal boven water, en in de ochtendschemering keren ze massaal terug, een indrukwekkend gezicht. *“Neem je vrouw mee”,* adviseert de koster. *“Die gaat gillen, want ze scheren vlak over je hoofd.”* Net of alle mannen zulke helden zijn.

De koster is ook zeer tevreden met Friesland in het algemeen, met alle bezienswaardigheden in de omgeving, en het weidse uitzicht aan de randen van het dorp: je hebt zicht tot Makkum in het westen, Sneek in het oosten, en Bolsward in het noorden. *“Toch sta ik binnen een uur op Schiphol. Gelukkig weten al die Hollanders niet dat ze binnen een uur in Tjerkwerd kunnen staan.”*

Ik bereik stad nummer vijf, Bolsward. Het voetbalveld aan de rand van de stad is in gereedheid gebracht voor nog zo'n typisch Friese sport: kaatsen. Misschien is het trouwens wel andersom, en is dit een kaatsveld dat af en toe gebruikt wordt voor voetbal. De KNKB (Koninklijke Nederlandse Kaats Bond) is één van de oudste sportbonden van Nederland, opgericht in 1897, en heeft zo'n honderdvijfentwintig verenigingen en vijftienduizend leden – bijna uitsluitend in de noordelijke helft van Friesland. Gister, de eerste woensdag van augustus, was de Freule partuur in Wommels, een paar kilometer hier vandaan: het FK (Friese Kampioenschap) voor jongens sinds 1903, een initiatief van Freule Clara Jacoba de Vos van Steenwijk die gek was op jongens. Regerend kampioen 2014, Finkum/Hijum! – wie zei dat hij nog nooit van Finkum had gehoord? – heeft de titel moeten afstaan aan Makkum.

Aanstaande zaterdag, 8 augustus, wordt het FK Fierljeppen gehouden in Winsum, hier ook niet ver vandaan – let wel: Winsum (Fr.) en niet Winsum (Gr.)!

Het centrum van Bolsward, met het Marktplaatsje en de Appelmarkt, en het prachtige stadhuis, daar kwam ik vroeger nog wel eens vanuit Sneek. Hier liggen tegenwoordig ook de

start en finish van de ééndaagse Elfstedenrijwieltocht op Tweede Pinksterdag. Mij niet gezien. Ik heb nu al geen tijd om even naar het Titus Brandsma Museum te gaan; hij is dan wel uitgeroepen tot 'Grootste Nijmegenaar aller tijden', maar hij is in Bolsward geboren.

Ik neem wel de tijd om de Snekerstraat af te rijden naar het Verpleeghuis De Bloemkamp. Terwijl ik op grote afstand in Afrika zat, revalideerde mijn moeder hier in 1971 van een gebroken heup, maar een hartaanval werd haar fataal.

Langs de Witmarsumervaart gaat de tocht via Schettens naar Witmarsum. Ik vraag een dorpsbewoner of hij weet waar het Augustijner Klooster ligt. *"Daar sta je vóór, maar het staat al jaren leeg, en men weet niet wat er mee te doen"*, krijg ik als antwoord. *"Hier werden vroeger toch Zonnebloem vakantieweken gehouden?"*, vraag ik door. *"Ja zeker, ook mijn invalide moeder heeft daar een keer van mogen genieten"*, antwoordt de meneer achter de kinderwagen. Van 1966 tot en met 1970 heb ik vijf keer tijdens de grote vakantie meegedaan aan een Zonnebloemweek als brancardier, in 1968 hier in Witmarsum. Ik herken het gebouw niet aan de voorkant, maar wel de achterzijde met terras en tuin. De confrontatie met ouderdom en verval tijdens zo'n vakantieweek voor zieken, brengt je als jong, verzorgend personeel dicht bij elkaar. Gevolg een flirt met Caroline uit Zuid-Limburg; eenmaal terug in de gewone wereld blijken de vlinders gevlogen.

Het dorp is verder bekend door Menno Simons (1496–1561), geboren in Witmarsum en later pastoor van Witmarsum, maar afwijkend van de katholieke leer en grondlegger van de mennonieten, de hoofdstroming van de Doopsgezinden.

Langs de bijzondere toren van de Lambertuskerk in Arum, kruis ik de Harlingervaart en bereik Kimsverd. Een schrijffout vermoedend bij de aankondiging van 'Pierfest, 14/15/16 Aug' ontdek ik midden in het dorp een standbeeld van Grutte Pier (c. 1480–1520). Ik weet dat deze Friese

volksheld, met een reusachtige gestalte en bovenmenselijke kracht, begraven ligt in de Grote Kerk in Sneek, maar hier in Kimsward is hij dus geboren. Hij was boer in deze streek, maar huurlingen van de graven van Holland vermoordden zijn vrouw en staken zijn boerderij in brand. Hij richtte in Arum een legertje op om wraak te nemen op de bezetter onder andere door middel van een kapervloot op de Zuiderzee. Aan hem wordt het bekende Friese zinnetje (sijbbolet) toegeschreven om eenduidig Friezen te kunnen herkennen zodat de ‘anderen’ konden worden onthoofd of overboord gekieperd: *“Bûter, brea en griene tsiis, wa’t dat net sizze kin, is gjin oprjochte Fries”*. Ik vrees dat mijn uitspraak geen genade in de ogen van Grutte Pier gevonden zou hebben! Het ‘enige echte’ zwaard van Grutte Pier – twee meter dertien lang en zes en een halve kilo zwaar – hangt zowel in het Fries Museum in Leeuwarden als in het Dorpshuis van Kimsward!

De Waddenzeedijk komt in zicht en dat betekent dat ik de zesde stad nader, Harlingen. In de haven is het een drukte van jewelste vanwege de afvaart van de boten naar Terschelling en Vlieland. Als belangrijke havenstad is Harlingen van oudsher wat minder Fries dan de rest van Friesland. Er wordt niet veel Fries gesproken en de Fryske Nasjonale Partij krijgt er weinig voet aan de grond. Maar ze doen er wel aan kaatsen, getuige het standbeeld van Hotze Schuil, de ‘keizer onder de kaatskoningen’. Hij is tot ‘Kaatsers van de (Twintigste) Eeuw’ uitgeroepen.

Een aantal prachtige fietspaden – ik zie groepen van tientallen wulpen – leiden me over de Sexbierumervaart door Wijnaldum (Georginio heeft het hele dorp opgekocht!) en Herbaijum (Jopie Huisman had hier zijn werkplaats!) naar de zevende stad, Franeker. *“Je hoort thuis in Franeker”* betekende in mijn jeugd dat je ‘gek’ was en opgesloten diende te worden. Nog vroeger kon je er ook naar de universiteit. De op één na oudste universiteit van Nederland werd opgericht

in 1585, maar gesloten in 1811 door Napoleon. Franeker is nog altijd een belangrijk centrum van de geestelijke gezondheidszorg in Friesland, maar je kunt ze er nog steeds zien vliegen, bijvoorbeeld in het Planetarium van Eise Eisinga. Toen na zeven jaar het planetarium in 1781 was voltooid, werd in datzelfde jaar Uranus ontdekt. Voor Uranus was echter geen plek meer aan het plafond van het kleine huisje. Het stadhuis van Franeker, aan de overkant, is trouwens van grote schoonheid.

Al voor de oprichting van de KNKB was hier in 1853 de PC (Permanente Commissie) opgericht, die nog altijd het officiële kaatskampioenschap organiseert. Het standbeeld van de 'Kaatser van de Eeuw' zou je dus eigenlijk in Kaatsstad Franeker verwachten. Maar een standbeeld van een Harlinger in Franeker zal wel net iets te veel zijn gevraagd.

Vanaf Franeker volgt de fietsroute weer ruwweg de schaatsroute langs de Dongjumervaart en het Berlikumerwijd naar Dongjum en Berlikum. In Dongjum hebben ze het begrepen! Daar staat de naam van het dorp luid en duidelijk met grote letters boven de klok op de kerktoren, zodat je met een kijker het dorp van verre kunt identificeren. Berlikum trouwens ook, maar dat komt door de bijzondere koepelkerk.

De route gaat noordelijk naar Sint Annaparochie, de hoofdstad van de Gemeente Het Bildt. Net als Sint Jacobiparochie en Vrouwenparochie, is Sint Annaparochie een katholieke enclave in Friesland, ontstaan door de import van katholieke gastarbeiders uit zuidelijke delen van het land, ingehuurd voor de bedijking van het gebied. Bij de Van Harenskerk staat een beeldengroep: Rembrandt van Rijn, zijn ezel en zijn eerste vrouw, Saskia van Uylenburgh (Saskia was een nichtje van de kunsthandelaar waar Rembrandt nogal van afhankelijk was in die tijd). In deze kerk, in deze uithoek, trouwden zij in 1634.

Tot nu toe waren de stelpboerderijen in de meerderheid, de

Friese rechthoekige variant van de stolpboerderij met vierkanten grondvlak. In deze streek nemen de kop-hals-rompboerderijen het over. Vele kop-hals-rompboerderijen hebben echter een 'geknakt nekje', de kop en hals staan haaks op de romp; dat is karakteristiek voor de Bildtse boerderij.

Via Vrouwenparochie fiets ik naar B&B Bij de Graaf in Finkum, met een ruime slaapkamer en luxe badkamer voor mij alleen. Volgens mij is mevrouw de Graaf via het B&B geleidelijk haar oude boerderij aan het opknappen. Ik zoek zorgvuldig een plekje voor mijn fiets in de boerenschuur om te voorkomen dat hij door de tientallen zwaluwen wordt witgewassen. Hartstikke leuk, zo'n perpetuum mobile om je heen, maar het geeft wel een gigantische rotzooi.

Ik moet trouwens nog wel even een paar kilometer fietsen naar Stiens voor mijn avondmaal. De 'Pieter Jelles Eat-Corner' met een halve-kipschotel is alles wat ik kan ontdekken. Pieter Jelles Troelstra (1860-1930), de socialistische politicus en Friese schrijver, groeide op in Stiens.

Elfstedentocht

Hynderke in Ferwerd

Vrijdag, 7 augustus 2015. Het is een prachtige ochtend voor een ontbijtje in de tuin. De zwaluwen en ander gedierte hebben de ontbijttafel en de ontbijtstoelen van deze B&B Boerderij niet onberoerd gelaten, maar wie maalt er om in Finkum. Mijn Belgische tafelgenoten (echtpaar met twee dochters) in elk geval niet. *“Wat brengt jullie zo ver van huis?”*, vraag ik. *“Het onbekende”*, is het enige juiste antwoord.

Ik kan niet heel vroeg vertrekken, want mevrouw de Graaf moet op haar e-bike helemaal naar Stiens om verse broodjes te halen bij de bakker die om acht uur open gaat.

“Wat is nu de Friese naam van het dorp, Finkum of Feinsum?”, vraag ik haar. Dat blijkt Feinsum te zijn. De systematiek van de vermelding van de Nederlandse en Friese plaatsnamen wordt blijkbaar aan de lokale autoriteiten overgelaten. Er is dus geen systematiek! Soms staat de Friese naam boven, de Nederlandse naam onder, soms andersom. Af en toe is er alleen een Friese naam. Dit onpraktische chauvinisme is niet slim vanuit communicatie overwegingen met de boze buitenwereld.

De schaatsers gaan van Finkum via de Finkumervaart naar Bartlehiem, en beginnen dan aan een retourtje Dokkum over de Dokkumer Ee. Om de fietsers zo'n saai heen-en-weertje te besparen, maakt de gemarkeerde fietsroute een grote lus door de noordoost hoek van Friesland.

Ik ga op weg via Oude Leije naar Marrum. Dit is een akkerbouwgebied bij uitstek: goudgeel graan, aardappelen – op de meeste velden is het afstervende loof inmiddels gemaaid en afgevoerd –, bieten, mais en uien.

Vlak vóór Marrum neem ik een zijweggetje naar de Zeedijk

voor de 'Seedykster Toer'. De toren is een voormalige grassilo van een melkveehouderij die is omgebouwd tot natuur-educatief centrum annex slechtweer accommodatie. Ik beklim de toren, maak foto's van de kwelders, vergeet naar de buitendijkse paarden te kijken met mijn verrekijker die om mijn nek hangt, daal weer af, en maak in het 'museum' hoogstnoodzakelijk gebruik van het toilet (soms is dat de ware reden om een 'museum' te bezoeken!). Vanuit deze toren moet je goed zicht hebben gehad op de nood en de redding van die tweehonderd Marrumse paarden die door de Allerheiligenvloed van 1 november 2006 vastzaten op een kwelder. Prachtige foto's en filmbeelden worden vertoond in het 'museum'.

Iets verder, boven op de zeedijk, 'in the middle of nowhere' staat een soort tempeltje, opgericht toen in 1993 de Waddenzeedijk op Deltahoogte was gebracht. Waarom weet ik niet, maar ik zie in gedachten het 'orakel van Diever' Hans Wiegel – destijds de hoogste baas van Friesland – in een lang wit gewaad het tempeltje inzegenen.

Van Marrum is het maar een paar kilometer naar Ferwerd. Aan de rand van het dorp staat een beeld van de Friese edelman Gemme van Burmania (1523–1602). Een oprijlaan en een gracht zijn de minimale restanten van Herjuwsma State, ooit een indrukwekkend slot op een hoge terp, de Burmania-terp. Dit heerschap staat symbool voor de standvastige Fries. Hij vertegenwoordigde Friesland bij de kroning van Philips II tot Koning der Nederlanden in 1555, en weigerde te knielen voor de koning met de historische woorden: *"Ik bid nie veur bruune boon'n"*. Oh nee, dat was Bartje. *"Wy Friezen knibbelje allinne foar God."* In de negentiende eeuw werd het slot afgebroken en in de twintigste eeuw werd de Burmania-terp afgegraven door onderzoekers van de Landbouwhogeschool, eerst onder de bezielende leiding van professor Broekema – dezelfde Broekema die eerder betrokken was bij de redding van het

Friese Paard – en later van zijn opvolger professor Bakker. Er zijn veel botten en schedels van landbouwhuisdieren uit die opgravingen tevoorschijn gekomen – zo lees ik toevallig na thuiskomst in een lang artikel in het Wageningse Universiteitsblad 'Resource' van begin augustus – en ook weer verloren gegaan bij het opruimen van stoffige universiteitszolders. Het praktisch complete, tweeduizend jaar oude skelet van het 'hynderke' (paardje), dat hoogstwaarschijnlijk in 1928 is opgegraven in deze Burmania-terp, is wel bewaard gebleven. Het staat tegenwoordig te kijk in het Fries Landbouwmuseum in Eernewoude.

Het artikel vermeldt ook dat het nog steeds actieve LEB-fonds het terpenonderzoek van de Landbouwhogeschool destijds heeft gefinancierd. Lang leve het LEB-fonds! In 1981 kreeg ik een LEB-subsidie voor mijn deelname aan het 'VIth African Horticultural Symposium' in Ibadan, Nigeria, om enkele resultaten te presenteren van mijn promotie onderzoek in Côte d'Ivoire.

Even ten oosten van Ferwerd ligt Hogebeintum, met bijna negen meter boven NAP de hoogste terp van Friesland. Hierna gaat de route via Blije weer naar de zeedijk in de richting van Holwerd. Prachtig, zo'n lange, hoge, kale, egale dijk met alleen maar gras en schapen. Boven op de dijk zie ik de twee boten van de veerdienst naar Ameland elkaar passeren. In het hoogseizoen worden weilanden bij Holwerd ingezet als parkeerterrein voor de vele auto's die de oversteek niet aandurven.

Ik passeer de dorpen Hantum, Hantumhuizen en Hantumeruitburen, en neem even een plaspauze langs de suggestieve 'Pypsterwei', maar de achtste stad is in zicht, Dokkum.

De binnenstad is grotendeels afgesloten voor het verkeer vanwege de jaarlijkse Jaarmarkt. Het is tijd om te lunchen op een terrasje langs het water vlakbij het keerpunt in de

schaatstocht. Ik zie in gedachten de schaatsers naderen op het Klein Diep, om hun laatste stempel vóór de finish te bemachtigen. “*Proost!*”, en ik hef mijn glas Bonifatius Bitter ter ere van vroegere en toekomstige schaatshelden.

Dokkum begint zijn bestaan met een moord! De eerste keer dat Dokkum ergens in de annalen wordt vermeld is vanwege de moord op Bonifatius in het jaar 754. Dit wordt dan ook als stichtingsjaar van de stad aangehouden. Ik fiets naar het Bonifatiuspark met de bron en de kapel waar ik in 1965 met een delegatie van het Liudgerconvikt (kleinseminarie van het bisdom Groningen) deelnam aan de bedevaart. Toen mijn fiets op de terugweg naar Haren in twee stukken brak, besefte ik dat er geen zegen rustte op mijn priesterroeping.

De tocht langs de Dokkumer Ee naar Bartlehiem gaat over een prachtig smal fietspad. Even geen “*Hoi*” of “*Goeie*” voor tegenliggers want de passeerbewegingen eisen alle aandacht op. Vanaf Bartlehiem volg ik de schaatsroute langs de Oudkerkstervaart naar Oudkerk. Eén keer eerder was ik in Oudkerk, bijna tien jaar geleden, en liep toen drie rondjes rond het kerkje in de begrafenisstoet van Jan Dirk Ferwerda (1917–2006), ‘mijn’ Wageningse hoogleraar Tropische Plantenteelt en promotor, die in zijn geboortestreek begraven wilde worden. Een palmboom siert zijn grafsteen, een stille getuige van zijn carrière in de oliepalm.

Via Oenkerk rijd ik bij Wijns weer langs de Dokkumer Ee voor het laatste stuk naar Leeuwarden, terwijl de schaatsers via de Murk op weg gaan naar de finish op de Bonkevaart.

Leeuwarden lijkt zich aan te kondigen met een opgestoken middelvinger naar de rest van Friesland, de Achmea toren, honderdveertien meter hoog. Nergens voor nodig, dergelijke megalomane hoogbouw; zo hoog is hier de vierkante meter prijs nog niet.

Ik zoek mijn B&B De Hedera op, gelegen naast de ‘Cees Flowershop’ in de Goudenregenstraat; ik fleur helemaal op! Cees weet wel hoe hij de aandacht moet trekken. Op zijn

bestelbus staat een grote gespierde naakte man (Cees?) met een boeket bloemen in de hand, die naar je toe komt rennen. Moet voor dames onweerstaanbaar zijn.

Mijn kamer zit in de nok van het huis en is bloedheet, maar is sfeervol ingericht. Op advies van gastvrouw Mia houd ik de tuimelramen en gordijnen potdicht tot het vanavond afgekoeld is.

Vrijdagavond, dan moet er toch wat te beleven zijn in Leeuwarden? Er is in elk geval een hardrock festival aan de voet van de Oldenhove, Leeuwarden's 'toren van Pisa'. Ik denk trouwens niet dat ze in Pisa vol bewondering praten over de 'toren van Leeuwarden'. De Oldenhove is veertig meter hoog en staat één meter zeventig uit het lood. De toren van Pisa is zesenvijftig meter hoog en staat vier meter uit het lood. Maar misschien verzakt de Oldenhove nog wat verder bij zo veel hardrock kabaal. De binnenstad lijkt wel in rouw gehuld door de overheersende zwarte bovenkleding van de rockers.

Na het eten is er tijd voor een wandeling door de binnenstad. Vier beelden blijven me in de gauwigheid bij.

'Us Heit', zoals Willem Lodewijk van Nassau (1560–1620), de eerste Friese Stadhouders, door de Friezen werd genoemd. Zijn standbeeld staat op het mooie Hofplein. Hij was het die Franeker met een universiteit beloofde voor getoonde loyaliteit.

'Us Mem', een bronzen beeld van een zwartbonte koe uit het Fries Rundvee Stamboek. Er is overigens weinig bonts aan deze koe want daar leent brons zich niet voor.

'Mata Hari', alias Margaretha Zelle (1876–1917), buik- en striptease danseres op 'gamelan' muziek. Haar bijnaam en inspiratie deed ze op tijdens een relatief kort verblijf in Nederlandsch Indië. Tijdens de Eerste Wereldoorlog kon ze zich als neutrale Nederlandse tussen de West-Europese hoofdsteden blijven bewegen voor haar optredens, hetgeen leidde tot een spionage aanklacht waarvoor ze door de

Fransen is gefusilleerd. Haar standbeeldje staat momenteel een beetje in de verdrukking door bouwwerkzaamheden.

'Het Friese Paard' op het plein bij de Boterwaag. Ik denk even aan het paard dat bij het station in Groningen staat, maar ben me dan plots bewust van het essentiële verschil. Het Friese Paard leeft (dankzij 'De Oorsprong' in Huisterheide), het Groningse Peerd van Ome Loeks is hartstikke dood.

Mijn slaapkamer is snel afgekoeld wanneer ik laat op de avond de tuimelramen wijd open zet. De hardrock is verstomd, de 'matahari' (zon) is ondergegaan in Leeuwarden, het 'terang bulan' (maanlicht) schijnt door mijn tuimelraam.

Elfstedentocht

Maitiid in Poppingawier

Na een prima verzorgd ontbijt door gastvrouw Mia – er ligt zelfs een ‘doggybag’ klaar om van de restanten een lunchpakket te fabriceren – zit ik op vrijdag, 8 augustus 2015 om negen uur weer op de fiets voor de laatste etappe.

Aan de rand van de binnenstad zwaai ik nog even naar ‘Us Mem’ – er liggen een paar lege bierflesjes onder haar uier – en rijd langs de Frieslandhallen, de startplaats van de schaatstocht. Van hier zitten de schaatsers snel op de Zwette richting Sneek.

De fietsers hebben het wat moeilijker. Ik moet nog het Van Harinxmakanaal kruisen door onder het ‘Margaretha Zelle Akwadukt’ (wat een afschuwelijke spelling!) door te fietsen. Leeuwarden heeft toch wel veel op met de persoon achter ‘Mata Hari’, want behalve het standbeeldje in de binnenstad is ook dit aquaduct naar haar vernoemd. Als contrast volgt er daarna een houten bruggetje naar het Swettepaad, het fietspad langs de Zwette, dat me naar Sneek moet brengen.

Halverwege verlaat de fietsroute voor even deze trekvaart. Ik zie aan de overkant in de verte de kerk van Mantgum, en daarachter moet Jorwerd liggen, waar God misschien is verdwenen, maar zijn nalatenschap van goed nabuurschap bloeit als nooit tevoren, zoals Geert Mak als eerste beaamt in een artikel in het Volkskrant Magazine van 1 augustus 2015.

Op de weg naar Roordahuizum – het plaatsnaambordje spreekt alleen maar van Reduzum – vliegen twee witte kwikstaarten een eindje met me op. Ze maken er een spelletje van: wie durft het langst te blijven zitten voor het naderende gevaar. Ik kom door Rauwerd en Poppingawier. Er wordt aan de Froonackerdyk gewerkt, maar het moeten de laatste

loodjes zijn. Het informatie bord van de aannemer geeft het duidelijk aan: 'Klear maitiid 2015'. Vlak na de brug over de Zwette word ik over een hobbelig ATB deel van het Swettepaad geleid dat abrupt midden in de weilanden eindigt. Door het gehobbel is mijn onmisbare Lidl fietskaart uit mijn zak gevallen. Ik hobbel weer terug naar de brug, maar vind de kaart niet. Gelukkig kom ik op bekend terrein.

Ik neem de begaande weg naar Bozum en kruis de spoorlijn Leeuwarden-Sneek tweemaal op weg naar Scharnegoutum. Hier ligt een stukje van de 'Eeuwige Laan', vroeger in mijn jeugd een populair fiets & wandel ommetje binnen het gezin (Sneek-Scharnegoutum-Ijsbrechtum-Sneek). Op een koude dag neemt broer Adri mij als tweejarige een keer mee achterop in een kinderzitje voor een fietstochtje langs de 'Eeuwige Laan'. Ik belandde bijna in de 'eeuwige jachtvelden'. Bij thuiskomst was ik zo verkleumd en verstijfd dat ik in de zithouding gefixeerd bleef toen ze me uit het kinderzitje tilden. Snel ontdooien bij de kachel.

Ik fiets de tiende stad binnen, Sneek, via een schelpenpad langs de Zwette, achter de R.K. Begraafplaats langs, waar mijn ouders en andere familieleden begraven liggen. Ik kom uit bij de Zwettebrug in de Jachthavenstraat. De boom waaronder ik als driejarige bijna verzoop staat nog steeds langs het water. Ik werp een snelle sentimentele blik op ons voormalige ouderlijk huis in een zijstraatje.

Sneek is nog in de ban van de Sneekweek. Drie dagen geleden, toen ik mijn tocht begon in Huisterheide, was het Hardzeildag in het grootste zeilevenement van de Europese binnenwateren. Vandaag is er vooral veel muziek en een wielervedstrijd in het centrum. Geen goede dag om het graf van Grutte Pier te bezoeken in de Grote Kerk.

Ik fiets Sneek weer uit in noordelijke richting. Ik sta even stil op de Ouwe Dijk. Hier stond de Stadsboerderij langs de Franekervaart, die van 1905 tot 1949 in bezit is geweest van de familie Siemonsma. Drie broers hadden er hun nering: